

Het beheer van de Oostvaardersplassen

De Oostvaardersplassen genieten natuurlijk vooral bekendheid door de grote aantallen water- en moerasvogels die er verblijven. Vooral het zogenaamde binnenkaadse deel van het gebied is voor deze vogels van belang. Om te voorkomen dat het zou leegstromen, is in 1976 rond dit gebied (3700 ha) een kade aangelegd. Een aflaatwerk en aanvoermogelijkheden maakten het mogelijk extreme waterstanden te voorkomen en een meer specifiek peilbeheer te voeren. De Oostvaardersplassen worden beheerd door de Directie Flevoland van Rijkswaterstaat, onder begeleiding van de Beheerscommissie Oostvaardersplassen, waarin ook vertegenwoordigers van het Ministerie van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij en een wetenschappelijk adviseur zitting hebben.

Tot 1987 was het beheer gericht op hoge winterpeilen en lage zomerpeilen, met als doel het behoud van de veelzijdigheid van het gebied. De oppervlakte open water nam echter steeds verder toe. Grauwe Ganzen spelen hierbij een belangrijke rol. Tegenwoordig komen jaarlijks c. 40 000 van deze vogels, afkomstig uit o.a. Polen en Zweden, in het gebied ruien, en in deze periode (juni) leven ze van rietscheuten in de natte rietvelden. Dit voorkomt dat de plassen dichtgroeien, maar door de sterke begrazing in relatie tot het gefixeerde waterpeil neemt de oppervlakte aan open water toe.

Om dit tegen te gaan is men vanaf 1987 gestart met het zogenaamde cyclische peilbeheer, zoals omschreven in de

"Ontwikkelingsvisie Oostvaardersplassen" van de beheerscommissie. Hierbij worden natte perioden van meerdere jaren afgewisseld door droge perioden waarin de (oever)vegetatie zich kan herstellen. Omdat het in verband met de grote aantallen watervogels een te groot risico zou inhouden om het gehele gebied droog te laten vallen, werd het binnenkaads gebied door middel van een drempel verdeeld in een westelijk en een oostelijk peilgebied. Het westelijk peilgebied werd het eerst in een droge fase gebracht. Er ontwikkelde zich een vegetatie van o.a. blaartrekkende boterbloem, greppelrus en moeraskers. Op het zaad dat deze vegetatie produceerde kwamen in 1988 c. 125 000 Wintertalingen af. In de winter van 1990/91 steeg door neerslag het peil in het gebied, zodat het weer grotendeels onder water kwam te staan. Het heldere, voedselrijke water vormde een uitstekend paaien voedselgebied voor stekelbaarzen, die op hun beurt de vele reigers en Lepelaars tot voedsel dienden. De uitzonderlijke concentratie van o.a. zilverreigers in 1991 en 1992 is menigeen opgevallen. Eigenlijk is nu het oostelijke peilgebied aan de beurt voor een droge periode. Men is echter nog wat huiverig voor een forse ingreep als deze en wil eerst de ontwikkeling van de natte fase van het westelijk peilgebied afwachten.

Vorig jaar (juli 1991) heeft de Natuurbeschermingsraad (onafhankelijke groep van deskundigen die de staatssecretaris/minister van LNV adviseert) een advies uitgebracht over de ontwikkeling, de inrichting en het beheer van de Oostvaardersplassen. De kern hiervan is "de ont-

Lepelaars en Blauwe Reiger (Ton Tuinman). *Spoonbills* *Platalea leucorodia* and *Grey Heron* *Ardea cinerea*.

wikkeling van één samenhangend ecosysteem waarin spontane, natuurlijke processen zich zoveel mogelijk ongestoord kunnen afspelen". Concreet stelde de raad o.a. voor het waterpeil niet meer bij te sturen en de tweedeling van het binnenkaads gebied op te heffen.

De Beheerscommissie Oostvaardersplassen werd vervolgens door de staatssecretaris gevraagd op dit advies te reageren. De commissie verwacht dat bij een dergelijk beheer in ongeveer de helft van de jaren het waterpeil in het zomerhalfjaar te sterk zal dalen. Enerzijds zal het gebied in dergelijke jaren niet geschikt zijn voor de opgroei van visbroed, waardoor onvoldoende voedsel aanwezig zal zijn voor reigers en Lepelaars. Anderzijds zal in juni, de ruitijd voor de Grauwe Ganzen, niet voldoende nat rietland aanwezig zijn om de ganzen van voedsel te voorzien. De ganzen zullen dan uit het gebied verdwijnen, waarna de plassen tenslotte zullen dichtgroeien. Mede aan de hand van de reactie van de Beheerscommissie Oostvaardersplassen op dit advies, heeft staatssecretaris Gabor van Landbouw, Natuurbeheer en Visserij daarop een standpunt bepaald. Met betrekking tot het waterpeil is gekozen voor handhaving van het huidige beheer.

Meer overeenstemming is er over het buitenkaads gebied. Dit gebied heeft een oppervlakte van 1900 ha en is begin jaren 80 aan het reservaat toegevoegd. Beide adviezen voorzien in een natte zone grenzend aan het moerasgebied en een drogere zone aan de zijde van de spoorlijn Almere-Lelystad. De natte graslandvegetaties zijn onder meer van belang als foerageergebied voor Grauwe Ganzen in de periode voor de rui. Om de omstandigheden voor de gewenste ontwikkeling van deze vegetatie te kunnen waarborgen worden door de beheerscommissie aanvullende mogelijkheden van wateraanvoer wenselijk geacht. Al eerder zijn in dit gebied poelen aangelegd in een poging om de voorraad kleine vis die voor reigers en Lepelaars beschikbaar is, aan te vullen. Door predatie van snoekbaars en visetende vogels in nazomer en herfst en door natuurlijke sterfte is er in het voorjaar in de plassen zelf te weinig jonge vis aanwezig, zodat de vogels van de broedpopulaties grote afstanden moeten afleggen om voedsel voor de jongen te verzamelen.

In het drogere deel van het buitenkaads gebied wordt momenteel een experimenteel begrazingsbeheer gevoerd met enerzijds grootschalige seizoenbegrazing en anderzijds jaarrondbegrazing met Konikpaarden en Heckrunderen. Op 19 maart 1992 zijn door minister Maij-Weggen van Verkeer en Waterstaat ruim 40 Edelherten in het gebied losgelaten. Binnen enkele jaren kan deze populatie tot c. 200 dieren uitgroeien. Met behulp van begrazing moet het halfopen, gedifferentieerde landschap van het drogere deel in stand blijven dan wel zich verder ontwikkelen. De jaarrondgrazers worden in het winterhalfjaar bijgevoerd, de beheerscommissie acht geheel natuurlijke regulatie van het grazersbestand (niet bijvoeren), zoals voorgesteld door de Natuurbeschermingsraad, maatschappelijk niet aanvaardbaar omdat dat tot grote sterfte onder de dieren kan leiden, gevolgd door het wegvallen van de begrazingsdruk.

Het Oostvaardersplassengebied is tot een van de grootste natuurontwikkelingsprojecten in ons land geworden. Er is natuurlijk discussie mogelijk over beheersvormen, over het verschil tussen beheersmaatregelen en natuurbouw en in hoeverre dat laatste toelaatbaar of wenselijk is. Feit is dat de Oostvaardersplassen, die vier meter onder zeeniveau gelegen zijn, zonder kunstgrepen geen bestaansmogelijkheid hebben als wetland waar interna-

tionaal schaarse vogelsoorten in grote aantallen kunnen vertoeven.

Ruurd Noordhuis

Bron: Nieuwsbrief Oostvaardersplassen nrs. 1, 2 en 3, uitgegeven door de Beheerscommissie Oostvaardersplassen.

De braaklegregeling: laatste strohalm voor de Grauwe Kiekendief in Nederland?

Zijlstra en Hustings (1992) schetsen in *Limosa* 65/1 een somber beeld wanneer het gaat om de broedvogelstatus van de Grauwe Kiekendief in Nederland. Intensivering in de landbouw in combinatie met veranderende klimatologische omstandigheden in de overwinteringsgebieden hebben een desastreuze afname van deze rode-lijstsoort tot gevolg gehad.

Sinds een aantal jaren probeert de E.G. de overschotten in de landbouw beheersbaar te maken. Eén van de maatregelen die daartoe zijn genomen is het toepassen van de zogenaamde braaklegregeling. Agrariërs krijgen een vergoeding indien men akkoord gaat met het uit productie nemen van bouwland. Met ingang van 1993 worden agrariërs overigens verplicht een vast percentage van hun grond uit productie te nemen. In 1992 lag er in de hele provincie Groningen c. 13 000 ha grond braak.

Hoewel de agrarische wereld de regeling sceptisch begroet, biedt de braaklegregeling voor natuurwaarden waarschijnlijk goede perspectieven. Het is in ieder geval duidelijk dat de veldmuizenpopulatie juist in braakgelegde percelen aanzienlijke dichtheden kan bereiken. Met het noemen van dit prooidier is direct ook aangegeven welke categorie vogels op dit moment in de Oostgroninger akkers zo opvallend aanwezig is. Muisetende soorten als Buizerd, Torensvalk, Kerkuil, Ransuil, Velduil en de drie soorten kiekendieven profiteren alle van het prooi-aanbod in de braakgelegde akkers van het Oldambt en de Veenkoloniën.

In Noord-Groningen is er nauwelijks sprake van grote oppervlakten braakliggende akkers: grote aantallen roofvogels worden hier dan ook niet aangetroffen. Sinds 1989 is de Werkgroep Akkervogels (van Scharenburg *et al.* 1990) bezig met het steekproefsgewijs karteren van de Groninger akkerbouwgebieden. Hoewel onze studie in principe alle soorten in de akkers betreft, hebben we in 1992 extra veel aandacht geschonken aan het voorkomen van de Grauwe Kiekendief in met name het Oldambt.

In 1990 lagen daar voor het eerst landbouwpercelen braak. In dat jaar verschenen ook de eerste Grauwe Kiekendieven in het gebied (1-2). In 1991 nam het aantal broedparen toe tot minimaal vijf. Hoewel de oppervlakte braak ten opzichte van 1991 niet drastisch toenam, konden er in 1992 16-21 broedparen worden opgespoord! Hoewel het merendeel van deze vogels op de zware klei van de Dollardpolders was gehuisvest, bieden ook broedgevallen in de Veenkoloniën perspectieven. Kennelijk is het muizenaanbod op de braakgelegde akkers van de zandgronden ook veel beter dan tot dusverre het geval is geweest.

In alle gevallen waren braakgelegde akkers binnen een straal van een paar kilometer van de nestplaats aanwezig.